İDİL

REMBRANDT'IN GRAVÜRLERİNDE KULLANDIĞI CHİAROSCURO TEKNİĞİ

Buse KIZILIRMAK ÇEKİNMEZ
Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı, busekizilirmak@gmail.com, ORCİD: 0000-0002-9407-5868

Kızılırmak Çekinmez, Buse. "Rembrandt'ın Gravürlerinde Kullandığı Chiaroscuro Tekniği". idil, 116 (2025/1): s. 112-123. doi: 10.7816/idil-14-116-08

ÖZ

Araştırma Rembrandt'ın gravür sanatındaki önemli tekniği olan chiaroscuro'nun incelenmesine yönelik bir çalışmadır. Rembrandt'ın gravürlerindeki chiaroscuro tekniğini temel prensipleri ile ele alarak, bu teknikle nasıl çalıştığını ve eserlerinde nasıl kullandığını incelemeyi amaçlanmaktadır. Rembrandt, gravür tekniğinde ustalığıyla bilinmesinin yanı sıra 17. yüzyılın en önemli sanatçılarından biri olarak kabul edilmektedir. Chiaroscuro tekniği ışık ve gölgenin dramatik etkisini kullanarak üç boyutlu görüntülerin oluşturulmasını ifade etmektedir. Sanat eserlerinde yoğun kullanımı izleyiciye derinlik ve duygusal bir yoğunluk katmak için etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Barok döneminin en belirgin özelliklerinden olan ışık-gölge kullanımında Rembrandt, gravürlerinde yakaladığı derinlik ve dramatizmi vurgulamak için chiaroscuro tekniğini kullanmaktadır. Rembrandt'ın gravürlerindeki bu teknik ustalığı, sanatındaki çok yönlülüğünü ve görsel anlatım yeteneğini yansıtmaktadır. Bu araştırma kapsamında, Rembrandt'ın gravürlerindeki chiaroscuro tekniğinin temel prensipleri ele alınacak ve Rembrandt'ın bu tekniği nasıl kullandığına dair gravür eserleri üzerinden örnekler incelenmiştir. Bu araştırma, nitel araştırma türlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılarak eserler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, bu çalışma, Rembrandt'ın gravürlerinin incelenmesiyle sanat tarihindeki önemi vurgulanarak, önemli bir dönemeç olan chiaroscuro tekniğinin derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rembrandt, Chiaroscuro, Gravür

Makale Bilgisi:
Geliş: 17 Mart 2024 *Düzeltme:19 Kasım 2024* *Kabul: 23 Aralık 2024*

© 2025 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Resim sanatında ışık kullanımı, eserin atmosferini, derinliğini ve duygusal etkisini belirleyen temel unsurlardan biridir. Işık, bir resmin odak noktasını belirlerken gölgeler, figürlerin ve nesnelerin hacmini ve formunu tanımlar. Doğru ışık kullanımıyla sanatçılar, bir resmin izleyici üzerindeki etkisini güçlendirerek duygusal bir derinlik sağlamaktadırlar. Bu noktada, özellikle ilk olarak Rönesans dönemi ressamları tarafından ustalıkla kullanılan "chiaroscuro" tekniği devreye girmektedir. Chiaroscuro kelimesi, İtalyanca'da "açık-karanlık" anlamına gelir. Sanatçılar bu tekniği kullanarak, ışık ve gölge arasındaki kontrastı vurgulayarak derinlik ve hacim duygusu oluştururlar (Çetin, 2021: 477). Chiaroscuro, resmin kompozisyonunu şekillendirmek ve izleyicide güçlü bir etki bırakmak için ışık ve gölge arasındaki kontrastını vurgulamada kullanılan bir tekniktir. Sanatçılar, bu teknikle yoğun ışıkla aydınlatılmış alanları belirginleştirirken, diğer bölgeleri karanlık gölgelerle kapatarak derinlik ve dramatik etki yaratırlar. Jackson (1756: 2)'dan aktaran Kahyaoğlu (2018: 7) "İşleme ve Baskı Sanatı'nda Chiaroscuro'nun İcadı" isimli makalesi konu hakkındaki en eski ve kapsamlı kaynaklardan biri olarak karşımıza çıkıyor ve bu makalede yazar chiaroscuro'nun kökenini ahşap oyma, işleme ve baskı sanatına dayandırmaktadır (Jackson, 1756: 2, Akt. Kahyaoğlu,2018:7) şeklinde chiaroscuro tekniğinin ilk kullanımına dikkat çekiyor. Chiaroscuro tekniğinin ilk kullanımları ahşap baskıresim tekniğinde ortaya çıktığı görülmektedir. Chiaroscuro, ahşap baskı esnasında üç farklı ton kullanılarak, resmin iki boyutlu yüzeyinde daha derin ve üç boyutlu bir etki yaratmak amacıyla uygulanmıştır. Bu teknikte, ahşap üzerine oyulmuş çizgilerin bir kısmı parlak/ışıklı/yüksek tonları Chiaro, diğer koyu/karanlık tonları ise Scuro'ya karşılık gelmektedir (Kahyaoğlu,2018:6). Chiaroscuro tekniği ahşap baskıresimde, ışık-gölge kontrastlarını kullanarak figürlerin ve nesnelerin hacimli bir şekilde ifade edilmesini ve bu sayede eserin derinliği artırılarak izleyiciye daha etkileyici bir görsel deneyim sunmasına katkıda bulunmaktadır. Chiaroscuro tekniği, ağaç baskılarında kullanıldığında derinlik algısını artırır ve bu sayede, ışık kaynağının yerleşimi belirlenir, gölgelerin doğru şekilde oluşturulması sağlanır. Böylece, baskıresmin daha gerçekçi ve üç boyutlu bir görünüm kazanması sağlanmaktadır (Hayta, 2023: 88).

> *"Almanya'da Hans Burgkmair tarafından ilk kez gerçekleştirilen uygulamada kontürleri ve taramaları içeren çizgi halindeki bloğu tek başına siyah beyaz kullanılacak şekle getirdi. Yanına eklediği diğer bloklarla ton üzerinde oynayarak, chiaroscuro efektini sağlamayı başardı. Birden fazla ahşap blok kullanılması, renk üzerinden ışık ve gölgeyle ton farkları yakalanmasını mümkün kıldı (Kahyaoğlu, 2018: 13)."*

Bu uygulama, tek başına siyah-beyaz bir görüntü oluşturmak yerine Burgkmair, tonlamada oynamak için ek bloklar ekleyerek chiaroscuro etkisini başarılı bir şekilde oluşturmuştur. Bu yöntem, ışık ve gölge arasındaki ton farklarını yakalamak için birden fazla ahşap bloğun kullanımını mümkün kılarak, daha detaylı ve hacimli bir görünüm elde etmeyi sağlamaktadır.

> *"Chiaroscuro ağaç baskılar birden fazla bloğun ard arda basılması sonucunda oluşan renkli baskıresimlerdir. Aynı rengin tonlarının kullanılmasından dolayı monokrom özellik kazanmışlardır. Tek rengin tonları kullanılarak rengin derecesine göre en fazla 5 renk kullanılarak oluşturulmuştur. Ağaç baskılarda her renk tonu için ayrı ağaç kalıp kullanılmıştır (Hayta, 2023: 88)."*

Ahşap baskıların devamında chiaroscuro tekniği tarihsel olarak Rönesans döneminde öne çıkmaktadır. Özellikle İtalyan Rönesansı'nda, 15. ve 16. yüzyıllarda bu teknik popülerlik kazanmıştır. Bu dönemde sanatçılar, ışık ve gölgeyi kullanarak figürlerin ve nesnelerin hacmini ve derinliğini vurgulamışlardır. Ünlü İtalyan Rönesans ressamı Leonardo da Vinci, ışık ve gölgeyi ustalıkla kullanarak figürlerin hacmini ve gerçekçiliğini vurgulamıştır. Leonardo da Vinci eserlerinde kullandığı sfumato tekniği ile chiaroscuro tekniği karıştırılabilir. "Sfumato ve chiaroscuro arasındaki temel fark, ışık ve gölgenin kullanımındaki yaklaşımdır. Sfumato, ışık ve gölge geçişlerini yumuşatırken, chiaroscuro keskin bir ışık ve gölge kontrastını vurgulamaktadır" (Hayta, 2023: 83). Barok döneminde ise ışık ve gölge kullanımı dramatik bir şekilde vurgulanmış ve akımın genel özellikleri arasında ışık kullanımı oldukça önemli bir yer edinmiştir. Barok ressamları, chiaroscuro tekniğini kullanarak sahneleri dramatik bir atmosferle canlandırmışlardır. Bu dönemin ünlü sanatçılarından biri olan Caravaggio, chiaroscuro tekniğini ustalıkla kullanmış ve bu teknik sayesinde eserlerine benzersiz bir gerçekçilik ve dramatik etki kazandırmıştır. Yine aynı şekilde Rembrandt'da chiaroscuro tekniğini kullanan önemli Barok dönemi sanatçılarındandır. Rembrandt'ın eserlerindeki ışık-gölge kullanımı, Caravaggio'nun eserlerine göre daha farklıdır. Rembrandt, ışığı daha yumuşak bir şekilde kullanarak, daha az keskin kontrastlar ve daha yumuşak geçişlerle üç boyutlu bir etki oluşturmuştur.

Erken dönem gravürler incelendiğinde ince çizgilere çapraz çizgiler ile açıklık koyuluk değerlerinin verildiği görülmektedir. Taille-douce tekniği olarak da bilinen bu teknikte kullanılan araç sadece çizgidir. Çizgilere paralel çapraz çizgilerle ve bu kısımlarda oluşan baklava desenlerinin içerisine nokta koyarak gölgelikli alanlar daha da belirginleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu teknik ile çizgi yoğunluğu ve açısının değiştirilmesiyle farklı tonlar elde edilerek üç boyutlu etki oluşturulması amaçlanmaktadır. Eski dönem

gravürleri incelendiği zamanda sıklıkla karşımıza çizgi sıklığı ve aralığı ile açık koyu değerlerin verildiği bilinmektedir. "Erken dönem gravürün ince çapraz taramayı taklit etme girişimi daha büyük, daha yönetilebilir kareler ve baklava dilimleri içermesi, aynı emek yoğun gölgeleme teknikleriyle karakterize edilen chiaroscuro tekniği gravürde bir yankı bulmaya başlamıştır" (Reevers, 2017: 217). Karmaşık desenlerle ilişkilendirilen ve küçük alanlarda oldukça zaman alan çapraz tarama tekniğinin yerine, chiaroscuro'nun daha belirgin gölgeleme teknikleri tercih edilmeye başlanmıştır.

Chiaroscuro tekniğini gravür baskılarında oyma veya kazıma işlemlerini kullanarak farklı derinliklerde çizgilerle ve farklı yoğunluklarda mürekkep uygulayarak ışık ve gölge efektlerini simüle etmektedir. Rembrandt'da gravür baskılarında chiaroscuro tekniği kullanarak daha güçlü bir estetik ve görsel derinlik katmaktadır (Görsel 1).

Görsel 1: St. Jerome in a Dark Chamber, 1642, Kaynak: URL 1

Rembrandt van Rijn, zengin bir değirmencinin altıncı çocuğu olarak 1606 yılında Hollanda'nın Leyden şehrinde doğmuştur (Altuna, 2015: 96). İlk yıllarını Leyden'de geçirdikten sonra, 1631 ya da 1632 yılında Amsterdam'a taşınmış ve kısa bir süre içinde, en aranan sanatçı ve portre ustası haline gelmiştir (Sanat Kitabı, 2017: 188).

> *Rembrandt'ın kişisel yetenekleri arasında, hayranlık duyduğu sanat eserlerinde kendi sanat anlayışına uygun olan o stilistik nitelikleri sezebilmesini sağlayan olağanüstü bir anlayışa sahip olmalıydı ki, beğendiği eserlerde belirli özellikleri, motifleri veya teknikleri taklit etmek zorunda kalmadan uygulayabilmiştir (Bruyn,1970:47).*

Bu bağlamda Rembrandt'ın sanatında orijinal ve kişisel bir ifade arayışını vurgulayan Bruyn, Rembrandt'ın, beğendiği sanat eserlerinden ilham alarak, doğrudan taklit etmek zorunda kalmadığını ifade etmektedir.

Görsel 2: Bust of an Old Man with a Flowing Beard: The Head Bowed Forward: Left Shoulder Unshaded, 1630, Kaynak: URL 2

Rembrandt'ın eserleri, gerçekçilik, dramatizasyon ve dikkat çekici ışık-gölge kullanımıyla tanınmaktadır. Portre ressamlığındaki ustalığıyla birlikte (Görsel 2), dini (Görsel 3) ve tarihi konuları işlediği eserleriyle de ün kazanmıştır. Portrelerindeki derinlik ve insan ruhunu yansıtma becerisiyle dikkat çekerken, dini ve tarihi sahnelerdeki dramatik anlatımıyla da sanat tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Bu çeşitlilik, Rembrandt'ın sanatsal dehasının ve çok yönlülüğünün bir göstergesidir. Rembrandt'ın resimlerinde ışık, ana motiflerden biridir ve figürler sıklıkla karanlık bir zeminde belirir. Bu ışık kullanımı, figürleri adeta karanlık bir denizde parlayan bir balık gibi öne çıkarır ve eserlere esrarlı bir atmosfer katar (Tarar Hasanoğlu, 1996: 64). Figürlerin ışıkla vurgulanması, onlara derinlik ve canlılık katarken, aynı zamanda izleyiciye duygusal ve mistik bir etki sunmaktadır. Bu şekilde ışık, Rembrandt'ın eserlerinde hem görsel bir unsurdur hem de anlam katmanlarının ifadesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Görsel 3: The Crucifixion: 1635 Kaynak: URL 3

Görsel 3'de betimlenen İsa'nın çarmıha geriliş sahnesi bu anlatıma en belirgin örneklerdendir. Özenle sadece belirgin figürlerin aydınlatılması, Rembrandt'ın chiaroscuro tekniğini kullanmasının bir sonucudur. Bu teknikte, aydınlık ve karanlık alanlar arasındaki kontrast, figürlerin belirginleşmesini sağlayarak sahneye derinlik katmaktadır. Belirgin bir şekilde figürlerin ilahi bir ışık ile aydınlatılması duygusal ve dini önemini vurgulamak için bilinçli bir tercih olabilir. Aydınlatma, izleyicinin dikkatini belirli figürlere çekerken, diğer alanlarda dramatik bir gizem ve derinlik hissi de yaratmaktadır. Dolayısıyla Rembrandt eserinde chiaroscuro tekniği ile dini anlamı daha güçlü bir şekilde iletebilmektedir.

Rembrandt'ın eserlerinde, açıkça "chiaroscuro" tekniğiyle çalıştığına dair teknik belgeler bulunmasa da açıkça bu tekniği kullandığı gözlemlenebilir (Kahyaoğlu, 2018: 66-67). Rembrandt'ın eserlerindeki gözle görülür bir şekilde ışık-gölge kontrastları ve derinlik etkisi, "chiaroscuro" tekniğini kullandığını göstermektedir (Görsel 4).

Görsel 4: The Rest on the Flight: A Night Piece, 1641 Kaynak: URL 4

Farthing (2014:216)'in deyimiyle chiaroscuro tekniği "hacim ve formların ışık ve gölgeler aracılığıyla betimleyişini vurgulamaktadır." Rembrandt'ın eserlerinde hacim ve formların betimlemesinde kullandığı chiaroscuro tekniğinin yanı sıra aslında daha derin anlatımlarının olduğu aşikârdır. Kahyaoğlu (2018: 68) bu derin anlatımı şu şekilde ifade etmiştir; "Chiaroscuro, insanın en güçlü yanlarını parlatmanın yanı sıra, en karanlık taraflarını da bir kuyunun dibinde su arar gibi arayan bir stildir. Ruhu adeta kazıyan bir resmetme, içi dışa çıkartma, görünür kılma uygulamasına dönüşmüş bir form olarak tanımlanabilir (Kahyaoğlu, 2018: 6)." Rembrandt'ın eserleri, bu teknikle yapılmış eserlerin tipik örneklerindendir. Bu teknik, sadece fiziksel özellikleri değil, aynı zamanda figürlerin içsel durumlarını da açığa çıkarmaktadır. Dolayısıyla, Rembrandt'ın eserleri chiaroscuro tekniğinin insanın hem aydınlık hem de karanlık yanlarını yansıtan etkileyici örneklerindir.

Görsel 5: The Angel Appearing to the Shepherds, 1634, Kaynak: URL 5

Chiaroscuro tekniği, ışık ve gölgeyi ustalıkla birleştirerek esere derinlik ve atmosfer kazandırmanın yanı sıra, bir manifestoyu aktararak duygusal ve estetik bir mesaj iletmeyi hedefler (Araç, 2022: 13). Bu nedenle, chiaroscuro, sadece teknik bir uygulama değil, aynı zamanda sanatçının duygusal ve anlamsal bir mesaj iletmek

için kullandığı bir araç olarak da görülebilmektedir. Rembrandt'ın eserlerinde de bu anlam yüklemesi oldukça belirgindir. Işık ve gölgeyi ustaca kullanarak figürlerini aydınlatırken, aynı zamanda duygusal ve psikolojik derinlik katmak için bu teknikten yararlanmaktadır. Rembrandt'ın eserleri, Chiaroscuro tekniğinin sadece fiziksel olarak derinlik ve hacim oluşturmanın ötesinde, insanın iç dünyasını ve ruhsal durumlarını yansıtmak için kullanıldığı güçlü örneklerdir.

Rembrandt'ın Gravürlerinde Kulandığı Chiaroscuro Tekniği

Araştırma kapsamında sanatçının portreler, dini temalar ve günlük yaşam sahnelerinden gravür tekniği ile ürettiği eserler seçilmiş ve bu eserlerde ki chiaroscuro teknik kullanımı incelenmiştir.

Görsel 6: Rembrandt van Rijn, Jan Lutma, 1656 Kaynak: URL 6

Gravür tekniğinde yaptığı portre eserlerinden "Jan Lutma" (Görsel 6) eserinde, sandalyede oturmuş yaşlı bir adam figürü görülmektedir. Bu gravürde, Rembrandt'ın chiaroscuro tekniğini ustalıkla kullandığı görülmektedir. Jan Lutma'nın figürü, yoğun ışık-gölge kontrastlarıyla vurgulanmıştır. Lutma'nın yüzüne düşen ışık, detaylı bir şekilde aydınlatılmış ve bu ışık sayesinde yüzde bir hacim kazandırılmıştır. Diğer taraftan, arka planda ve figürün sağ tarafında kalan alanlar karanlıkta bırakılmıştır, bu da figürü ön plana çıkartarak etkili bir görüntü oluşturmuştur. Gravürün kompozisyonu, figürü tam orta merkeze oturtturmasından dolayı dengeli ve odaklıdır. Ayrıca figür, merkezi bir pozisyonda ve izleyiciye doğrudan bakar vaziyette konumlandırılmıştır. Bu da izleyiciyi ile figürü doğrudan etkileşime sokarak, dikkatin portrede odaklanmasını sağlamaktadır. Rembrandt chiaroscuro tekniğini öyle özgün uygular ki ister tuvalde ister bakır levhada çalışsın, ton geçişleri arasındaki doğallık hemen kendisini belli eder (Erdoğan, 2016: 57). Eserde de görüldüğü gibi gravür tekniğinde ışık kullanımı oldukça doğal, yumuşak ve gerçekçidir. Gravürün atmosferi ise arka planda bıraktığı boşluktan dolayı huzurlu ve içe dönük bir hava taşımaktadır. Işık-gölge kontrastları ve figürün ifadesi, gravürün duygusal derinliğini artırmakta ve izleyiciye Jan Lutma'nın iç dünyasına bir pencere açmaktadır.

Görsel 7: Rembrandt van Rijn, Man Wearing a Close Cap, 1630 Kaynak: URL 7

"Man Wearing a Close Cap: Bust" isimli portre gravüründe ise yine aynı şekilde chiaroscuro tekniğini ustalıkla kullandığı görülmektedir (Görsel 7). Orta merkeze yerleştirilen figür şapkası ve giydiği yakası tüylü kıyafeti ile dikkat çekmektedir. Yakın planda tutulan portrenin yüzüne düşen ışık, detaylı bir şekilde aydınlatılmış ve figürün ifadesine göre hacim kazandırılmıştır. Arka planda kalan kısımlar portre genelinde kullanılan koyu renklere nazaran daha seyrek bırakılmış ve bu anlayış portrenin daha da ön plana çıkmasını sağlamıştır. Yakın plan olarak ele alınan bu gravürde figür, izleyiciye doğru bakışlarını yönlendirerek doğrudan bağlantı kurması sağlanmıştır. Bu bağlantı neticesinde figürün hüzünlü bakışları ile karşı karşıya kalan izleyici, figürün iç dünyasına bir pencere açarak derin ve duygusal bir etki bırakmaktadır. İzleyici, figürün ifadesinden ve ışık-gölge kullanımının yoğunluğundan etkilenerek, figürün duygusal durumunu anlamaya ve empati kurmaya yönlendirilmektedir. Sanatçının chiaroscuro tekniğini bu denli etkili kullanımı ile gravürün anlatmak istediği hikâye veya duygu, izleyiciye daha derinlemesine aktarılarak eserin etkileyici gücünü artırmıştır.

Görsel 8: Rembrandt van Rijn, The Flight into Egypt: A Night Piece, 1651 Kaynak: URL 8

Rembrandt'ın chiaroscuro tekniğini yoğun bir şekilde kullandığı eserleri incelendiğinde dini temalı eserleri dikkat çekmektedir. Konunun izleyici karşısındaki etkililiğini artırmak için karanlığın içinde aydınlık sahnelere sıklıkla yer vermiştir. "The Flight into Egypt: A Night Piece" dini temalı eserlerinden biridir (Görsel 8). Eser Musa ve Meryem'in Mısır'a yolculuklarını konu almaktadır. Kutsal kitap Matta'nın 2. kısımında 13 ve 14. ayetlerinde geçen;

[13]Yıldızbilimciler gittikten sonra Rab'bin bir meleği Yusuf'a rüyada görünerek, "Kalk!" dedi, "Çocukla annesini al, Mısır'a kaç. Ben sana haber verinceye dek orada kal. Çünkü Hirodes öldürmek için çocuğu aratacak." [14]Böylece Yusuf kalktı, aynı gece çocukla annesini alıp Mısır'a doğru yola çıktı (Matta:2 13-14) (URL:9).

Bu bölümden yola çıkarak Rembrandt'ın yaptığı Yusuf ve Meryem figürleri görülmektedir. Yusuf gece karanlığında elinde fener tutmaktadır ve Meryem eşeğin sırtında yolculuk etmektedirler. Gecenin ıssız ve sessiz halinde fenerin sadece yüzlerini ve yakın çevrelerini aydınlattığı bir sahne görülmektedir. Eserde, Rembrandt chiaroscuro tekniğini ustalıkla kullanarak gece sahnesini dramatik bir şekilde resmetmiş ve ışık-gölge kontrastları bu gece resminde yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Atmosfer açısından, eser gizemli ve içsel bir hava taşımaktadır. Işık-gölge kontrastları; figürlerin ifadeleri, eserin duygusal derinliğini ve dini anlamını vurgulamak için ustalıkla kullanılmıştır. Eserde bir gece manzarası tasvir edilirken, el lambasından yayılan ışık, figürlerin ve sahnenin belirginleşmesini sağlamaktadır. Bu ışık ve gölge oyunu, sahnenin gizemli ve hüzünlü bir hava içinde olmasını sağlamaktadır. Ayrıca figürlerin ve manzaranın detayları, bu ışık ve gölge kullanımıyla tamamen belirsizlik içinde kalırken, izleyicide bir gizem ve merak duygusu da uyandırmaktadır.

Görsel 9: Rembrandt van Rijn, The Entombment, 1654 Kaynak: URL10

Yine dini anlatımın ön planda olduğu bir diğer eser ise "The Entombment" isimli eserdir. İsa'nın çarmıha gerildikten sonra cesedinin gömülmesini konu alan bir gravür eserdir (Görsel 9). Çarmıhtan indirilen İsa'nın cansız bedenini mezarına taşıyan figürler arasında Meryem Ana, azizler ve havariler bulunmaktadır. İsa'nın ölümünden sonraki kederli ve hüzünlü atmosferi yansıtmak için tercih edilen chiaroscuro tekniği, ustalıkla kullanılarak dramatik bir etki yaratmış ve figürlerin hüzünlerini vurgulamak için özellikle tercih edilmiştir. Ayrıca seçilen baskı edisyonunda yoğun boya kullanımı ile karanlık etki rahatlıklar verilebilmektedir. Gravür baskı aşamasında verilen boya yoğunluğuna göre daha koyu veya daha açık baskılar elde edilebilir. Sanatçının aynı baskının farklı yoğunluklarda boya kullanımı ile farklı etkiler oluşturduğu da bilinmektedir. Araştırma kapsamında ise chisaroscuro tekniğini çok yoğun ve dramatik bir şekilde kullandığı eserler özellikle seçilmiştir.

Dikkat çeken ve izleyiciyi derinden etkileyen önemli bir durum, ışığın herhangi doğal veya yapay bir kaynaktan gelmemesidir. Orta merkezden etrafında bulunan figürlerin belirli kısımlarını aydınlatan ışık, İsa'nın bedeninden yayılmaktadır. Ölmüş bedenden yayılan bu ışık, İsa'nın kutsallığını ve tanrısal varlığını temsil etmektedir. İsa'nın çarmıha gerilmesi ve ölümünden sonra bile onun kurtarıcı gücünün ve ışığının hala mevcut olduğunu chiaroscuro tekniği ile vurgulanmaktadır. Aynı zamanda, bu ışık figürlerin etrafında bir aydınlanma sağlayarak, onların etrafında bir kutsallık ve huzur atmosferi de oluşturmaktadır. Dolayısıyla, İsa'nın bedeninden yayılan ışık, eserin dini temalarını güçlendirir ve izleyiciye İsa'nın kurtarıcı rolünü hatırlatmaktadır.

Görsel 8 ve Görsel 9'da değerlendirilen bu iki dini temalı eserde, aynı chiaroscuro tekniği kullanılarak iki farklı karanlık ortamın aydınlatılması ile izleyicide farklı duygusal etkiler yaratmaktadır. İlk eserde,

karanlık ortamı aydınlatan fener, derin, sessizlik ve huzursuz bir atmosferi yansıtırken, ikinci eserde aynı teknik, kutsallık ve huzur dolu bir atmosferi yansıtmak için kullanılmıştır.

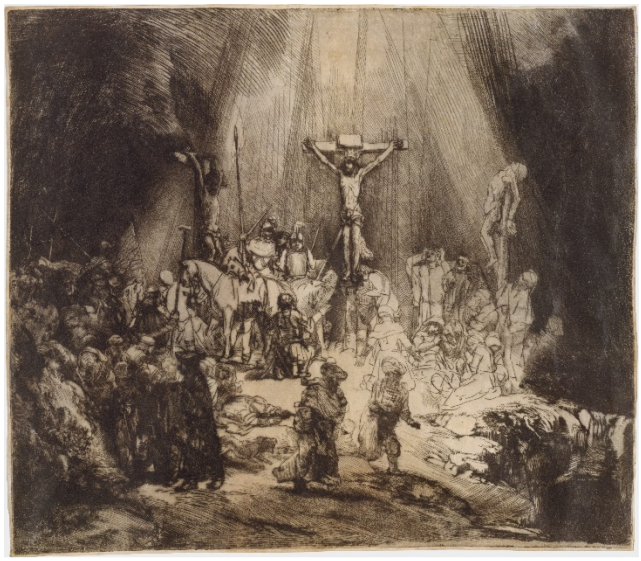

Görsel 10: Rembrandt van Rijn, Christ Crucified between the Two Thieves: The Three Crosses 1653 Kaynak: URL: 11

"Christ Crucified between the Two Thieves: The Three Crosses" isimli eseri, İsa'nın çarmıha gerilmiş halini ve yanındaki iki hırsızın çarmıha gerilişini tasvir etmektedir (Görsel 10). Üç haç arasında, İsa merkezde bulunurken, yanında yer alan iki hırsız da görülmektedir. Bu eser, insanlık için kurtuluşun sembolü olan İsa'nın çarmıha gerilişinin dramatik ve manevi anlamını da yansıtmaktadır. Sahne Luka 23: 39-43' de şu şekilde ifade edilmiştir.

> *[39]Çarmıha asılan suçlulardan biri, "Sen Mesih değil misin? Haydi, kendini de bizi de kurtar!" diye küfretti. [40]Ne var ki, öbür suçlu onu azarladı. "Sende Tanrı korkusu da mı yok?" diye karşılık verdi. "Sen de aynı cezayı çekiyorsun. [41]Nitekim biz haklı olarak cezalandırılıyor, yaptıklarımızın karşılığını alıyoruz. Oysa bu adam hiçbir kötülük yapmadı." [42]Sonra, "Ey İsa, kendi egemenliğine girdiğinde beni an" dedi.[43]İsa ona, "Sana doğrusunu söyleyeyim, sen bugün benimle birlikte cennette olacaksın" dedi. (URL: 12)*

Gravürde çarmıhın etrafında toplanan büyük fakat düzensiz kalabalık betimlenirken, ön planda iki erkek figür hareketli bir tartışma içerisinde ve arkalarındaki tartışmaya aldırış etmez bir şekilde resmedilmiştir. Ayrıca çarmıhın hemen altında üzüntüsünden kendinden geçmiş Meryem de tasvir edilmiştir (Ormiston, 2014: 225) Gravürde, ışık-gölge kontrastları oldukça belirgin bir şekilde kullanılmıştır. İsa'nın üzerindeki ışık, diğer figürlere kıyasla daha parlak ve belirgin bir şekilde kullanılmıştır. Bu ışık, gökten inan ilahi bir ışık olarak yansıtılırken, hem İsa'nın kutsal varlığını ve önemini hem de figürler arasındaki kontrastı artırarak İsa'yı sahnede merkezi bir noktaya yerleştirmektedir. Chiaroscuro tekniği, bu parlak ışıkla İsa'nın figürünü dramatik bir şekilde aydınlatırken, diğer figürlerin ve arka planın gölgelerini derinleştirmektedir. Bu sayede, İsa'nın figürü sahnede dikkat çekici bir şekilde öne çıkarak izleyicinin odak noktası haline gelmektedir. Gravürün kompozisyonu, figürlerin ve çarmıhın yerleşimiyle dengeli bir düzen içerisinde yerleştirilmiştir. Gravürün atmosferi ise yoğun bir dini duyguyu yansıtmaktadır. Işık-gölge kontrastları ve figürlerin ifadeleri, sahnenin duygusal derinliğini vurgulamaktadır. Chiaroscuro tekniğinin temel özelliklerinden biri, ışık ve gölgeyi kullanarak alanı bölerek resme derinlik ve atmosfer katarak, görsel karmaşayı önlemesidir (Araç, 2022: 14). Bu eserdeki chiaroscuro tekniği, alanı ışık ve gölge kütlelerine bölerek tüm resme derinlik ve dramatik bir etki kazandırmıştır. Chiaroscuro tekniği ile izleyicinin gözü kompozisyonun etrafında yönlendirilerek görsel karışıklık önlenmektedir. Bu sayede, İsa'nın çarmıha gerilişi ve onun etrafındaki olaylar daha derinlikli bir şekilde ifade edilmekte ve izleyicinin resmin merkezindeki olaya odaklanmasını sağlamaktadır.

Görsel 11: A Hurdy-Gurdy Player Followed by Children at the Door of a House, 1641 Kaynak: URL: 13

"A Hurdy-Gurdy Player Followed by Children at the Door of a House" isimli eserin konusu, bir evin kapısında telli bir çalgı aleti hurdy-gurdy çalan bir sokak çalgıcısı ve onu takip eden çocukları tasvir etmektedir. Bu gravür, genellikle dini temalardan ziyade günlük yaşamın bir kesitini betimleyen bir sahnedir. Sokak çalgıcısı ve çocuk figürleri, sokak hayatının ve toplumsal etkileşimlerin bir yansıması olarak görülebilir. Dolayısıyla döneminin sosyal ve kültürel dokusunu yansıtan bir sahneyi temsil etmektedir. Eserde kapı önünde duran kadın figürü üzerindeki ışık, chiaroscuro tekniğinin etkili bir örneğini sunmaktadır. Kadın figürü, parlak bir ışıkla aydınlatılması onun sahnede dikkat çekici olduğunu vurgulamaktadır. Diğer figürler ise daha karanlık ve gölgeli alanlarda yer almaktadır. Bu sayede kadının merkezi konumunu daha da belirginleştirilmiştir. Sanatçının ışığı kullanarak manifestosunu veya eleştirisini ifade edeceği düşünülmektedir. Bu nedenle ışığın yönü, parlaklık derecesi, rengi ve oluşturduğu gölgeler gibi unsurlar, anlam yüklemek açısından önem taşımaktadır (Araç, 2022: 14). Görüldüğü üzere chiaroscuro tekniği ile izleyicinin dikkatini doğrudan kadın figürüne çekmekte ve diğer detayları daha az belirgin hale getirmektedir. Kadın figürünün chiaaroscuro tekniği ile belirginleştirilmesi insan ilişkileri, aile bağları veya evin sıcaklığı gibi duygusal veya sosyal temasları vurgulayabilir. Gündelik bir yaşamda anlık bir sahneyi donduran Rembrandt, kadın figürü ile izleyiciye aktarmak istediği duygusal veya anlamsal mesajın bir parçası olarak resmin anlamını zenginleştiren ve derinleştiren önemli bir unsur olarak kullanmış olabilir.

Sonuç

Sonuç olarak, bu araştırmada chiaroscuro tekniğinin genel tanımı, tarihi ve Rembrandt'ın gravürlerindeki kullanımını incelenmiştir. Chiaroscuro tekniği, ışık ve gölge kontrastlarını vurgulayarak derinlik ve dramatik etki oluşturmayı amaçlamaktadır. Rembrandt, bu tekniği ustalıkla kullanarak eserlerinde güçlü duygusal etkiler ve atmosferler yaratmıştır. Jan Lutma ve Man Wearing a Close Cap: Bust isimli gravürlerinde, chiaroscuro tekniği portre kullanımlarında incelenmiştir. Bu gravürlerinde kullandığı ışıklı kısımlar, portrelerde etkileyici bir hacim ve derinlik hissiyatı kazanmasını sağlamıştır. Ayrıca arka planlarda yarı aydınlık ve yarı karanlık alanların kullanımı ile de etkileyici bir denge kurarak, portrenin gizemli bir atmosferi yansıtmasını sağlamıştır. The Flight into Egypt: A Night Piece ve The Entombment eserlerinde, chiaroscuro tekniği dramatik bir şekilde kullanılarak, dini temalı sahnelerin derinlikli bir atmosfer kazanmasına yardımcı olmuştur. Yine aynı şekilde Christ Crucified between the Two Thieves: The Three Crosses isimli gravüründe de ışık ve gölge kontrastları, çarmıha gerilen figürlerin acı verici durumunu ilahi bir ışık huzmesi ile vurgulayarak, izleyicide güçlü bir duygusal tepki uyandırmıştır. Görüldüğü gibi dini temalı eserlerinde chiaroscuro tekniği ile yarattığı farklı karanlık ortamlarda izleyicide farklı duygusal etkiler yaratmıştır. Bu durum, Chiaroscuro'nun sadece ışık ve gölge oyunlarıyla değil, aynı zamanda sahnenin genel

atmosferini ve izleyicide uyandırdığı duygusal etkileri belirlemede kritik bir rol oynadığını görülmektedir. Son olarak, A Hurdy-Gurdy Player Followed by Children at the Door of a House eserinde ise, chiaroscuro tekniği günlük yaşamdan bir sahne olarak sokak yaşamının gerçekçi bir kesitini yansıtmış ve figürler arasında güçlü bir ışık-gölge kontrastı oluşturmuştur. Bu bahsi geçen eserler ve niceleri, Rembrandt'ın chiaroscuro tekniğini ustalıkla kullanmasının birer örneği olarak sanat tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Sonuç olarak, Rembrandt'ın gravürlerinde chiaroscuro teknik kullanımı, onun sanatının belirgin bir özelliği olmuş ve onu Barok döneminin en önemli ressamlarından biri haline getirmiştir. Chiaroscuro tekniğinin Rembrandt'ın eserlerindeki etkileyici kullanımı, sanat tarihindeki önemini ve etkisini günümüze kadar taşımaktadır.

Kaynaklar

Altuna, Sadun. Ünlü Ressamlar: Hayatları ve Eserleri. Hayalperest Yayınevi, 2013.

Araç, Onur. Pentür İle İllüstrasyon Arasındaki Farklılıklar Bağlamında Sanat Eğitimine Chiaroscuro Tekniğinin Katkısı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2022.

Bruyn, Josua. "Rembrandt and the Italian Baroque." Simiolus: Netherlands Quarterly for the History of Art" 4.1 (1970): 28-48.

Çetin, Ufuk. "Thomas Cole ve Sanatı." Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 9.2 (2021): 473-480.

Erdoğan, Candil Firdevs. Sanatın Büyük Ustaları. İstanbul: Hayalperest Yayınevi, 2017.

Farthing, Stephen. Sanatın Tüm Öyküsü, İstanbul: Hayalperest Yayınevi. İkinci Baskı, 2014

Hayta, Gülfer Yağmur. Yüksek Baskıresimde Chiaroscuro tekniği ve Çağdaş Yansımaları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.

Kahyaoğlu, Aybars Bora. Resim Sanatında Kullanılan Chiaroscuro Işık Tekniğinin Sinemada Görsel Dile Katkısı. (Sanatta Yeterlik Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Ormıston, Rosalind. Rembrandt, 500 Görsel Eşliğinde Yaşamı ve Eserleri. Çev. Mehmet Barış Albayrak, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

Reevers, Eileen. The Chiaroscuro Woodcut in the Early Modern Period. Ed. Matteo Valleriani. Switzerland: Springer International Publishing, 2017.

Sanat Kitabı. Çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Alfa Yayınları, 2017.

Hasanoğlu, Alev Tarar. Barok Çağ ve İçindeki Işık Rembrandt. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.

İnternet Kaynakları

URL1: https://www.themorgan.org/rembrandt/print/179933

URL 2: https://www.themorgan.org/rembrandt/print/161947

URL 3: https://www.themorgan.org/rembrandt/print/179962

URL 4: https://www.themorgan.org/rembrandt/print/180004

URL 5: https://www.themorgan.org/rembrandt/print/162006

URL 6: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/364153

URL 7: https://www.themorgan.org/rembrandt/print/179763

URL 8: https://www.themorgan.org/rembrandt/print/179976

URL 9: https://kutsalkitap.info.tr/?q=Mat.2

URL 10: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/364152

URL 11: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/354631

URL 12: https://kutsalkitap.info.tr/?q=Luk.23

URL 13: https://www.themorgan.org/rembrandt/print/162046

THE CHIAROSCURO TECHNIQUE USED BY REMBRANDT IN HIS ENGRAVINGS

Buse KIZILIRMAK ÇEKİNMEZ

ABSTRACT

The research is a study to analyse Rembrandt's important technique in the art of engraving, chiaroscuro. It aims to examine the chiaroscuro technique in Rembrandt's engravings with its basic principles, how he worked with this technique and how he used it in his works. Rembrandt is recognised as one of the most important artists of the 17th century and is known for his mastery of the technique of engraving. Chiaroscuro refers to the creation of three-dimensional images using the dramatic effect of light and shadow. It is used extensively in works of art as a powerful tool to create depth and emotional intensity for the viewer. In the use of light and shadow, one of the most prominent features of the Baroque period, Rembrandt used chiaroscuro to emphasise the depth and drama he captured in his engravings. This technical mastery in Rembrandt's engravings reflects his artistic versatility and visual expressiveness. This research discusses the basic principles of chiaroscuro in Rembrandt's engravings and examines examples of Rembrandt's use of this technique in his engravings. This research has been carried out through works of art using the method of document analysis, which is a type of qualitative research. As a result, it is believed that this study will contribute to a deeper understanding of the chiaroscuro technique, which is an important turning point, by highlighting its importance in art history through the examination of Rembrandt's engravings.

Keywords: Rembrandt, chiaroscuro, engraving